

ВСТУПНЕ СЛОВО

Черній Володимир Васильович, доктор юридичних наук, доцент, ректор Національної академії внутрішніх справ

Реформування ОВС: сучасний стан та перспективи

На сьогоднішній день, інтеграція до європейського політичного, економічного та правового простору визначена в державних та міжнародних документах стратегічним курсом нашої країни. Важливою подією в цьому процесі стало підписання 27 червня 2014 року у Брюсселі «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами - членами, з іншої сторони». Підписи цього дня під угодою поставили голови держав і урядів Європейського Союзу та Президент України Петро Порошенко. Наступним кроком стала одночасна ратифікація Угоди Верховною Радою та Європейським парламентом, яка відбулась 16 вересня 2014 року.

Угода про асоціацію за своїм обсягом і тематичним охопленням є новаторським документом і першою угодою, що ґрунтується на політичній асоціації між ЄС та будь-якою з країн-учасниць Східного партнерства. Це найбільший міжнародно-правовий документ за всю історію України та найбільший міжнародний договір з третьою країною, коли-небудь укладений Європейським Союзом. Також, ця Угода є безпрецедентною з точки зору свого обсягу і глибини. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Передбачена Угодою поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС.

Окрім політичного та економічного співробітництва, ця Угода значну увагу приділяє інтеграції України з Європейським Союзом у правовій сфері. Так, третій розділ відповідної Угоди передбачає, що в рамках співробітництва у правовій сфері «Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема» [1]. Співробітництво повинно бути спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки повинно відбуватись на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод.

Але підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, не призвело до моментального перетворення нашої держави на процвітаючу, демократичну, правову країну. Для втілення цього ідеалу в життя потрібна наполеглива та чесна праця, яка буде запорукою подолання кризових явищ в економіці, досягнення європейського рівня соціальних благ, охорони здоров'я, освіти, пенсійного забезпечення та побудови правової держави.

Сьогодні, коли проти України ведеться війна, побудова правової держави та проблема забезпечення прав людини набуває особливого значення. У центрі

уваги держави і суспільства опинилися співгромадяни, права яких нині грубо й цинічно порушуються. Насамперед це ті, хто потерпає від терористів на захоплених територіях Донецької та Луганської областей, зазнає утисків в окупованому Криму. У своєму зверненні до Українського народу з нагоди Міжнародного дня прав людини Президент України Петро Порошенко зазначив, що «українська влада докладе максимальних зусиль, аби засади Загальної декларації прав людини були провідними в усіх сферах життя громадян. Разом ми створимо сучасну правову державу, головною цінністю якої буде людина, її права і свободи» [2].

Особлива роль в розбудові правової держави належить правоохоронним органам України, і центральне місце в системі правоохоронних органів займають органи внутрішніх справ.

Сьогодні система МВС переживає момент реформування. Європейська інтеграція України передбачає забезпечення ефективного функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист. У зв'язку з цим одним з ключових завдань є перетворення МВС на цивільний орган європейського зразка.

На даний час система центральних органів виконавчої влади з правоохоронними та правозастосовними функціями, діяльність яких спрямовується та координується Міністром внутрішніх справ, не відповідає реальним і потенційним загрозам національній безпеці. Для вирішення цієї проблеми 22 жовтня 2014 року Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. Реалізувати відповідну Концепцію передбачається двома етапами протягом 2014- 2016 років[3].

Основною метою Концепції є: визначення пріоритетних напрямів, очікуваних результатів та засобів перетворення МВС на правоохоронний багатопрофільний цивільний орган європейського зразка; демілітаризація МВС; зменшення кількості органів, підрозділів і служб, що виконують аналогічні завдання і функції; забезпечення ефективної координації діяльності та злагодженої взаємодії Національної поліції, Національної гвардії, міграційної, прикордонної, пожежно-рятувальної служб, діяльність яких спрямовується та координується Міністром внутрішніх справ; визначення на законодавчому рівні оновленої загальної структури МВС, структури, чисельності, завдань та повноважень органів внутрішніх справ, умов їх діяльності, пріоритетами якої має стати виконання соціально-сервісних функцій; деполітизація діяльності органів і служб, підпорядкованих МВС, їх розумна автономізація та оптимізація; усунення дублювання функцій апарату МВС, підприємств, установ та організацій, які належать до сфери його управління; запровадження європейської системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників органів внутрішніх справ, застосування єдиних уніфікованих стандартів підготовки для забезпечення ефективної взаємодії з органами внутрішніх справ держав-учасниць Європейського Союзу; визначення дієвих засобів та механізмів контролю за діяльністю органів внутрішніх справ та правоохоронців; підвищення рівня довіри населення до органів внутрішніх справ, а також авторитету їх працівників; підвищення ролі інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина; налагодження ефективної співпраці з населенням та місцевими громадами.

Реалізація Концепції дасть змогу сформувати функціональну та ефективну систему органів внутрішніх справ європейського зразка, якісно вдосконалити правоохоронну діяльність, підвищити ефективність та забезпечити своєчасність реагування на сучасні виклики та загрози.

Одночасно з Концепцією першочергових заходів реформування системи МВС, Міністерством розроблено Стратегію розвитку органів внутрішніх справ України. Запропонована Стратегія орієнтована на задоволення вимог суспільства до поліції, наприклад: пріоритетним напрямком роботи поліції має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільним групам; поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом; поліція повинна захищати права людини, особливо ті, які є необхідними для вільної політичної діяльності в демократичному суспільстві; поліція має бути прозорою у своїх діях.

Проведення реформи в системі МВС обов'язково включає в себе питання проведення реформи в системі навчальних закладів МВС України. Це питання також розглянуто в Коаліційній угоді, яка в розділі IV «Реформа органів правопорядку» передбачила цілий підрозділ щодо системи підготовки поліцейських кадрів. Відповідно до нього вона повинна бути трирівневою: кількामісячна загальна базова підготовка для комплектування початкових посад; спеціалізована підготовка для комплектування посад середнього керівного складу та спеціалізованих посад кримінальної міліції на базі бакалавра; підготовка магістрів Академією поліції для комплектування посад вищого складу. Метою реформування освітніх закладів системи МВС України є запровадження сучасної європейської моделі освіти, ступеневої підготовки працівників органів внутрішніх справ та оптимізації мережі підпорядкованих МВС навчальних закладів з дотриманням принципу їх регіонального та пропорційного розміщення. [4]

Резюмуючи викладене, зазначимо таке. Для нормального та ефективного функціонування в правовій державі повинна бути створена авторитетна, підпорядкована закону, підконтрольна, високопрофесійна і відповідальна поліція. Правова держава в результаті еволюційного розвитку трансформується з поліцейської, подолавши і залишивши у минулому такі риси поліції, як адміністративне свавілля, недбале ставлення до прав і свобод окремої людини як до чогось другорядного, безвідповідальність за свої дії, діяльність на основі, головним чином, підзаконних актів та інструкцій. Аристотель сказав: «Людина - це суспільна тварина». Суспільно-людське джерело в ній переважає і панує, а тваринне приборкується, підкоряючись розуму. Аналогічне можна сказати про правову державу: це - держава, яка зберегла поліцейський апарат, але апарат більш високого професійного рівня, який діє на підставі закону. Без поліцейського апарату правова держава не може існувати. Чудово висловився аргентинський вчений Г. Маріньон, який підкреслив роль поліції в сучасній правовій державі: «Вона воістину стала одним з наріжних каменів держави. Глобальну силу кожної країни можна виміряти за можливостями її поліції. Державу майбутнього можна представити у мріях без армії, але з поліцією ще більш могутньою, ніж нинішня».[5] Дійсно, ні правова держава, ні громадянське суспільство ні сьогодні, ні завтра, ні в самому далекому майбутньому не зможуть існувати без поліції.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами - членами, з іншої сторони від 27.06.2014 // Офіційний вісник України: зб. нормат.-правових актів. -№ 75, том 1. - стор. 83.

2. Звернення Президента до Українського народу з нагоди Міжнародного дня прав людини [Електронний ресурс] / П.О. Порошенко - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/31752.html> - Назва з екрану.

3. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1118-р // Урядовий кур'єр. - 10.12.2014. - № 230.

4. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1221365> - Назва з екрану.

Опалинський Юрій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, начальник ННІЗН НАВС

Окремі питання застосування статті 204 Кримінального кодексу України

Наприкінці грудня 2014 року суддями Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України (<http://www.scourt.gov.ua/>) було проаналізовано судову практику застосування зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі та норм закону про кримінальну відповідальність щодо незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підкацизних товарів

Зазначимо, актуальність проведення зазначеного аналізу обумовлена тим, що наслідками приведення норм Кримінального кодексу України (далі - КК) у відповідність до норм міжнародного права стало внесення численних змін до статей КК, якими окремі дії було декриміналізовано, у деяких статтях змінено редакцію диспозиції та/або санкцію та пом'якшено покарання за злочини, не пов'язані з заподіянням шкоди життю та здоров'ю особи, введено альтернативні позбавленню волі види покарання - штрафи, громадські роботи; за деякими статтями було посилено відповідальність, зокрема за корупцію.

Враховуючи неоднозначне тлумачення, і як наслідок, неоднакове застосування судами норм ст. 58 Конституції України, статей 4, 5, 74 КК, метою проведення цього аналізу було з'ясування складних як теоретичних, так і практичних питань застосування положень чинного законодавства стосовно зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі, який скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи та надання пропозицій щодо шляхів розв'язання існуючих проблем.

В аналізі висвітлені актуальні питання судової практики, зокрема визначення закону, який поліпшує становище особи, якщо після вчинення особою діяння, передбаченого КК, закон про кримінальну відповідальність змінювався декілька разів; закриття провадження у справах на підставі набрання чинності законом, яким скасовано кримінальну відповідальність (п. 4 ч.1 ст. 284 КПК); перекваліфікації протиправних дій і зміні вироку в частині призначеного покарання (при приведенні у відповідність до нового закону) тощо.

На цій же нараді Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України обговорила проведений аналіз застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність щодо незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підкацизних товарів (окремі проблемні питання (ст. 204 КК).

Аналіз судової практики висвітлив практичну проблему у застосуванні поняття «підкацизні товари» та похідного від нього «підкацизні алкогольні напої», визначених у чинному КК. Неоднакове тлумачення цих понять